

V

STEPHEN SHALOM:

UUDENLAISTA POLITIIKKA

Länsimainen politiikka on kriisissä. Euroopan yhdistymisprojekti natisee liitoksissaan äärioikeiston nousun ja talouskriisien alla, ja eurooppalaisten äänestysvilkkaus jatkaa vuosikymmeniä kestänyttä laskuaan. Yhdysvallat on poliittisesti jakautuneempi kuin koskaan, ja hiipuvan suurvallan kaksipuoluejärjestelmä on enemmistön mielestä suuryritysten ja rahan korruptoima. Myös Suomessa politiikan uskottavuus on heikentynyt. Perussuomalaisen nousu oli ensimmäinen näkyvä merkki laajalle levinneestä tyytymättömyydestä politiikkaan ja yksilön vaikutusmahdollisuuksiin. Vaalirahakohut ovat paljastaneet tšekäläisen poliittisen ja taloudellisen eliitin yhteyksiä.

Politiikan tekemisen tapa on vanhentunut. Lännen parlamentaariset järjestelmät eivät ole sataan vuoteen muuttuneet huolimatta monista vallankumouksista tiedonvälityksessä ja kommunikaatiossa. Nettikaupoissa voi selata ja tutkia lukemattomia tuotteita ja kirjoittaa niistä arvioita kaikkien nähtäville, mutta poliittinen

osallistuminen on rajattu ehdokasnumeron piirtämiseen lyijykynällä, kerran muutamassa vuodessa.

On tarpeen esittää juurille meneviä kysymyksiä yhteisten asioiden hoitamisesta. Miten on mahdollista välttää suuren rahan vaikutus politiikassa? Onko modernissa yhteiskunnassa tarvetta ammattipoliitikoille? Miten kaikki voisivat vaikuttaa suoraan yhteisiin asioihin niin, että se olisi sujuvaa ja mielekästä? Haastattelemme näistä kysymyksistä pitkän linjan politiikan asiantuntijaa Stephen Shalomia.

DEMOKRATIAN PUOLUSTUS

Valtiotieteen professori Stephen Shalom työskentelee William Patersonin yliopistossa New Jerseyssä. Hän on 40-vuotisen uransa aikana tutkinut poliittisia järjestelmiä ja kehittänyt samanaikaisesti uutta politiikkaa.

Shalom on kansainvälisesti tunnettu kehittämästään *participatory polity* -mallista, jossa edustuksellisuuden sijaan kansalaiset voivat itse osallistua suoraan päätöksentekoon. Urapoliitikoille ei Shalomin kunnianhimoisessa mallissa ole enää tarvetta. Tämän lisäksi hän on tutkinut kansainvälistä politiikkaa, erityisesti Israelin ja Palestiinan konfliktia ja Indonesian sisällissotaa.

Tapaamme Stephen Shalomin New Yorkin ydinkeskustassa, Grand Central Stationin kupeessa. Etsimme ruuhkaisen Seitsemännen Avenuen varrelta kahvilan, jossa voimme rauhassa istua alas ja kuulla Shalomin käsityksiä

siitä, miksi nyky-yhteiskunta tarvitsee uudenlaista politiikkaa.

”Kaikki tietävät jollain tavalla sisimmässään, että politiikka on valheellista peliä. Järjestelmä ei toimi, ja ongelmia on valtavasti. Monet kansalaiset ovat epätoivoisessa elämäntilanteessa, eivätkä he pysty käyttämään osaamistaan merkittävällä tavalla ja kokemaan itseään tärkeäksi osaksi yhteisöä. Nämä ongelmat eivät koske vain pientä ihmisjoukkoa.”

Shalomin lähtökohtana uutta politiikkaa kehitettäessä on ollut välttää onttoa ruusuista retoriikkaa, mutta myös liian jäykkää ja dogmaattista mallia.

”Ympäripyöreät lupailut suorasta demokratiasta, kaikille avoimista kokouksista tai täyden konsensuksen saavuttamisesta eivät juuri vastaa konkreettisiin kysymyksiin siitä, miten asiat toimisivat, ja ne on kriitikon helppo ampua alas. Toisaalta liiallisen yksityiskohtaiset esitykset ovat epärealistisia, koska tosielämän olosuhteet harvoin sopeutuvat johonkin yksittäiseen malliin.”

”Aloitin uuden politiikan kehittämisen siitä lähtökohdasta, että tarvitaan johdonmukaista ajattelua. On kehitettävä poliittisen vaikuttamisen rakenteita, jotka korjaavat yleisesti tunnustetut ongelmat. Muuten nykyiselle poliittiselle järjestelmälle on vaikea edes kuvitella vaihtoehtoa.”

Shalomin mielestä demokratia on nykyään ristiriidassa talouden kanssa.

”Yksi varoittava esimerkki Yhdysvalloista liittyy vaalien rahoitukseen. Korkeimman oikeuden päätös Citizens United

-jutussa poisti käytännössä loputkin vähäiset rajoitukset yksityiseltä vaalirahoitukselta. On tärkeää huomata, että jo ennen tuota päätöstä urapoliitikon ensisijainen tavoite oli kampanjarahoituksen turvaaminen. Äänestäjien tahdon toteutuminen ei yksinkertaisesti ole ollut tärkeimpien prioriteettien joukossa. Poliitikot tutkitusti reagoivat käytännön politiikassaan herkemmin rahoittajien toiveisiin.”

Shalom nostaa esiin kaksi hyvin erilaista päätösvalan mekanismia, jotka nyky-yhteiskunnassa elävät rinnakkain, mutta keskinäisessä hankauksessa. Markkinataloudessa yksilön vaikutusvalta määräytyy lompakon paksuuden mukaan. Vaurautta voi käyttää omien intressien tukemiseen vaikkapa rahoittamalla myötämielisiä ajatushautomoita. Energiayhtiöiden suuromistajat ovat kohdistaneet ilmastonmuutoksen vähättelyyn miljardeja euroja lobbausrahaa³⁷. Samoin tupakkateollisuus tuki vuosikymmenten ajan avokätisesti tutkimuksia, joissa vähäteltiin tupakoinnin haittoja³⁸.

Vaalirahoitus vääristää politiikan demokraattisuutta, koska joidenkin kansalaisten mielipiteillä on tuhansia kertoja enemmän painoarvoa. Päätösvalta jakautuu siis ääni per euro -periaatteen mukaisesti, mikä on ristiriidassa demokraattisen vallanjaon periaatteen kanssa.

37. Robert J. Brulle: "Institutionalizing delay: foundation funding and the creation of U.S. climate change counter-movement organizations". *Climatic Change*. Helmikuu 2014.

38. Allan M. Brandt: "Inventing Conflicts of Interest: A History of Tobacco Industry Tactics". *American Journal of Public Health*. Tammikuu 2012.

Suomessa ongelma on tiedostettu ja vaalirahoitus on tiukasti rajattua Yhdysvaltoihin verrattuna. Lahjoituksilla on katto ja rahoituksesta pidetään nykyään avoimia rekistereitä. Suomessakaan ei ole välttytty lukuisilta väärinkäytöksiltä ja sääntöjä on jouduttu tarkentamaan. Ylipääntään eturyhmien lobbaus on lisääntynyt.

”Investoinnit ovat toinen kiinnostava kysymys. Kapitalistisessa talousjärjestelmässä yksityisen vallan haltijat eli suuromistajat ovat niitä, jotka tekevät tärkeimmät investointipäätökset. Heillä on näin ollen huomattava valta vaikuttaa demokraattisten elinten päätöksiin joko lisäämällä investointeja tai vähentämällä niitä. Näistä demokratian rajoitteista on vaikea rimpuilla eroon nykyisessä talousjärjestelmässä.”

Yksittäisillä investointipäätöksillä voidaan vaikuttaa kokonaisten kaupunkien tulevaisuuteen, kun tehdastoimintoja siirretään ulkomaille. Kun muutama ihminen omavaltaisesti päättää satojen tuhansien ihmisten yhteisön kohtalosta, demokratia on kaukana.

”Tällaisia tapauksia on paljon. Yhdysvaltain kongressi vahvisti 1970-luvulla tiukemman standardin autojen bensankulutukselle. Päätös oli kongressin hyväksymä ja siten edustuksellisessa mielessä demokraattinen. Autoyhtiöille annettiin siirtymäaika uudistuksen toteuttamiseen.”

”Kun siirtymäaika alkoi olla lopussa, autoyhtiöt ilmoittivat kongressille, ettei uudistusta oteta käyttöön. Kongressissa intettiin, että muutoksen pitäisi olla teknisesti täysin mahdollinen. Asiaa oli tutkittu perin pohjin

ennen standardin hyväksymistä ja japanilaiset olivat jo toteuttaneet sen aiemmin. Oliko japanilainen autoteollisuus muka niin paljon edistyneempää?”

”Yritykset vastasivat edelleen samalla tavalla: uudistusta ei lähdetäisi toteuttamaan. Asiasta oli säädetty laki, mutta sillä ei ollut tässä tapauksessa väliä. Autovalmistajat käytännössä ilmoittivat seuraavaa: Koska ne eivät halua rikkoo lakia ja maksaa siitä koituvia sakkoja, ne alkaisivat sulkea tehtaitaan Yhdysvalloissa. Kongressiedustajat tiesivät hyvin, että heidän edustamiensa osavaltioiden suurimpiin työllistäjiin kuuluvat autotehtaat siinä tapauksessa lakkautettaisiin. Äänestäjät syyttäisivät ongelmista edustajiaan.”

”Edustajat olisivat voineet vastata autoteollisuuden uhkailuun samalla mitalla. Ongelma on ratkaistavissa. Jos kerran uusi lainsäädäntö ei miellytä ja olette lähdössä muualle, ostetaan autotehtaat valtionyhtiöiksi. Näin massatyöttömyys voidaan välttää. Kongressiedustajille tämä ei todennäköisesti tullut edes mieleen, vaan he myönsivät auliisti runsaan jatkoajan autoteollisuudelle.”

Pohjoismaissa on ymmärretty investointien merkitys työllisyyden ja hyvinvoinnin kestävässä rakentamisessa. Hyvinvointivaltioiden nousuun kuului oleellisena osana valtion harjoittama teollisuuspolitiikka, mikä tarkoitti merkittäviä julkisen sektorin tekemiä investointeja. Valtionyhtiöitä perustettiin strategisesti tärkeille aloille kuten energiantuotantoon. Monet keskeiset investointipäätökset koettiin kansakunnalle niin tärkeiksi, että niiden tuli olla valtion alai-

suudessa. Vaikka suomalaisilla on ollut jonkinlainen mahdollisuus vaaleilla vaikuttaa valtionyhtiöiden toimintaan, käytännössä ne ovat olleet sisäiseltä rakenteeltaan erittäin hierarkkisia, ja valtion omistajaohjaus on ollut perinteisesti virkamiesvetoista. Julkiset investoinnit ovat osoittautuneet toimiviksi, mutta kansalaisten tulisi demokratiassa päättää enemmän niiden suunnasta.

1980-luvun alussa Ranskassa tavoiteltiin sen kaltaisia talouspoliittisia ratkaisuja, joita Suomessa oli tehty:

”Mitterrandin vasemmistopuolue nousi vuonna 1981 valtaan ja heillä oli ohjelmassaan huomattavia julkisen talouden projekteja. Heitä odottivat tyypilliset uhkaukset. Jos vaalilupauksista pidettäisiin kiinni, yksityiset suursijoittajat vetäisivät investointejaan pois maasta ja aiheuttaisivat taantumaa tai pahimmillaan syvän laman kansantaloudelle. Mitterrand sai syyt niskoilleen, koska hänen puolueensa oli hallitusvastuussa. Mitterrand perääntyi vaaliohjelmastaan nopeasti.”

”Tässä tullaan demokratian kannalta vakavien kysymysten äärelle. Niin kauan kuin talouden perusrakenteet ovat yhä epädemokraattisia, ei yhteiskuntaakaan voida pitää täysin demokraattisena. Demokratiaa tulee arvioida myös suhteessa siihen, kuinka paljon kansalaisilla on valtaa talouskysymyksiin.”

Monet Mitterrandin ehdottamista talousuudistuksista olivat Suomessa jo 1980-luvun alussa todellisuutta, eikä samantasoista pääomapaolla uhkailua meillä ole nähty. Ilmiö ei kuitenkaan ole täysin vieras. Nokian menestyksen

huipulla vuonna 2001 yhtiön toimitusjohtaja Jorma Ollila antoi ymmärtää Nokian muuttavan ulkomaille, mikäli verotusta ei kevennetä lähivuosina³⁹. Samana vuonna Nordean hallituksen puheenjohtaja Vesa Vainio vaati maahan pikaisia veronalennuksia⁴⁰.

Myös rikkaiden veropakolaisuudessa on ollut samoja piirteitä. Vuoden 2014 alussa Björn Wahlroos siirsi verokirjansa Ruotsiin ja kertoi yhdeksi syyksi verosuunnittelun, sillä Ruotsissa perintö- ja lahjavero on poistettu. Vuoden 2015 aikana julkisuudessa esiteltiin lukuisia ”Portugalin veropakolaisia”, eläkkeelle jääneitä suomalaisia yritysjohtajia, jotka ovat siirtäneet verotuksensa Portugaliin⁴¹.

EDUSKUNNAN VIAT

Suomessa on laaja kannatus julkisille hyvinvointipalveluille, kuten lasten päivähoidolle ja vanhustenhoidolle, ja enemmistö vastustaa palveluiden yksityistämistä. Sekä päivähoidossa että vanhustenhoidossa painitaan kohutuuttomien tehostamisten ja leikkauspaineiden alla.

39. Martti Ristimäki: ”Yhä useampi suuryritys pohtii pääkonttorin siirtoa ulkomaille”. *Taloussanomat*. 7.12.2001. www.is.fi/taloussanomat/art-2000001354494.html

40. Marko Junkkari: ”Nordean Vesa Vainio vaatii veronalennuksia”. *Helsingin Sanomat*. 31.12.2001. www.hs.fi/talous/art-2000004021482.html

41. Juha-Pekka Raeste: ”Portugalin veropakolaiset saavat verottomina myös asuntojen vuokra- ja myyntitulot”. *Helsingin Sanomat*. 21.3.2016. www.hs.fi/talous/art-2000002892469.html

Miten poliitikot päätyvät kerta toisensa jälkeen päätöksiin, joilla ongelmia vain siirretään tuonnemmaksi? Ja mikseivät äänestäjät yksinkertaisesti valitse päättäjiä, jotka toteuttaisivat haluttua politiikkaa?

”Ajatus on kaunis, mutta valitettavasti se ei toimi lainkaan käytännössä. Poliitikko voi luvata yhtä ja tehdä toista. Jollain poliitikolla voi olla erittäin hyödyllinen ja kannatettava vaaliohjelma, mutta en saa koskaan kuulla siitä, koska ehdokkaalla ei ole varoja kampanjoida ja hankkia viestilleen näkyvyyttä. Tämän lisäksi poliitikot voivat valehdella ilman sen suurempia seurauksia.”

Usein kuulee ehdotettavan, että poliitikkojen pitäisi sitoutua lupauksiinsa. Shalomin on helppo ymmärtää miksi ajatus vetoaa, mutta hän pitää sitä ongelmallisena.

”Sataprosenttisessa sitoutumisessa vaalilupauksiin ei siinä mielessä ole järkeä, että tilanteet voivat hyvinkin muuttua. Michael Dukakis kampanjoi aikoinaan Massachusettsin kuvernöörin paikasta luvaten pysäyttää veronkorotukset. Samana päivänä kun Dukakis voitti vaalit, hän ilmoitti uusista veronkorotuksista. Dukakis petti äänestäjänsä, eikö niin? Mutta hän perusteli tekoaan sillä, että vaali-iltana hänen edeltäjänsä joutui myöntämään, että osavaltion talouslukuja oli vääristelty pitkään ja osavaltion talousongelmat olivat paljon luultua vakavampia. Uusi tieto muutti tilannetta.”

Onko keinoja huolehtia siitä, että poliitikon ei kannattaisi valehdella? Esimerkiksi kansanedustajan kausi on neljä vuotta, ja sinä aikana ehtii tapahtua paljon.

”No, yksi tapa ratkaista asia on tarjota äänestäjille mahdollisuus poliitikkojen erottamiseen. Äänestäjät voisivat myös hyväksyä julkilausutun kannan muuttamisen, jos kerran tilannekin on muuttunut.”

Suomessa päättäjät harvoin eroavat, ja kansalaisten vaikutusvalta poliitikon erottamisessa on vähäinen. Ministerit joutuvat kuitenkin aika ajoin jättämään tehtävänsä, yleensä jonkinlaisen julkisen skandaalin seurauksena. Kehitysministeri Heidi Hautala erosi vuonna 2013 tehtävästään myönnettyään vaikuttaneensa valtionyhtiö Arctia Shippingin rikosilmoituksen poisvetämiseen. Alkuvuodesta 2008 ulkoministeri Ilkka Kanerva joutui eroamaan lähetettyään satoja ehdottelevia viestejä naisille. Kulttuuriministeri Suvi Lindén puolestaan joutui eroamaan keväällä 2002, kun hänen uutisoitiin myöntäneen valtiontukea golfkentälle, jossa hän perheineen oli osakkaana.

”Yhdysvalloissa kynnys poliitikon erottamiseen on korkea. Poliitikkojen asettaminen vastuunalaisiksi auttaisi asiaa, mutta siinäkin on ongelma. Yksittäinen edustaja ei voi tietää, mitä hänen sadattuhannet äänestäjensä haluavat. Edustajan ja hänen yksittäisen äänestäjensä välillä on kuilu, jota on mahdoton kuroa nykyjärjestelmässä umpeen.”

Gallupit ovat yksi tapa selvittää äänestäjien näkemyksiä. Mielipidekyselyihin nojataan nykypoliitikasakin paljon, mutta ne eivät ole riittävän luotettavia. Esimerkiksi Donald Trumpin vaalivoitto Yhdysvalloissa,

Ison-Britannian Brexit-päätös ja Kreikan kansanäänestys EMU:n tukipaketteja vastaan osoittivat, että gallupit voivat erehtyä suurellakin marginaalilla.

Shalomin mielestä nykyisen systeemin sisällä on mahdollista tehdä mielekkäitä parannuksia, mutta hänestä ne eivät korjaa sitä ongelmaa, että edustajat ovat liian etäällä kansasta. Nykyjärjestelmällä on passiivoiva vaikutus.

”Aina välillä tiedustelen opiskelijoiltani, kuinka moni heistä tietää kongressiedustajansa nimen. Poliitiikan teorian mukaan äänestäjä on huolellisen tutkimustyön ja pohdinnan tuloksena valinnut ehdokkaansa edustamaan päätöksenteossa mielipiteitään. Yleensä yksi tai kaksi opiskelijaa nostaa kätensä, ja heistäkin joka toinen muistaa nimen väärin.”

Suomalaisnuorten yhteiskunnalliset tiedot ovat kansainvälisissä vertailuissa maailman kärkeä, mutta he seuraavat politiikkaa iäkkäämpiä suomalaisia vähemmän. Poliittinen osallistuminen on vertailumaiden heikoimpia. Järjestelmä siis ymmärretään hyvin, mutta se tuntuu vieraalta ja tarpeettomalta.

”Tässä kohtaa on turha ryhtyä arvostelemaan nuoria laiskuudesta tai välinpitämättömyydestä, sillä he itse asiassa ovat vain oppineet ymmärtämään, mistä politiikassa on kyse: päätöksilläsi ei ole väliä. Mitä hyötyä on kansanedustajan nimen muistamisesta, kun se ei kuitenkaan vaikuta politiikkaan. Poliittinen järjestelmämme kannustaa välinpitämättömyyteen ja tyhmyyteen.”

Keskustelemme Shalomin kanssa siitä, miten yhteisiä asioita voitaisiin järjestää valtavan moninaisessa yhteiskunnassa, jossa on epärealistista löytää edes kahta kansalaista, jotka olisivat samaa mieltä kaikesta. Hän näkee tässä yhden nykypolitiikan suurimmista puutteista.

”Jos joku poliitikko on sataprosenttisesti samaa mieltä kanssani, on valinta tietysti helppo. Mutta mitä jos olen samaa mieltä tietyn ehdokkaan kanssa neljässä kysymyksessä seitsemästä, enkä löydä parempaa? Entä jos on jokin toinen ehdokas, jonka kanssa olen samaa mieltä vain parista asiasta, mutta yksi niistä sattuu olemaan minulle tärkein? Tässä auttaisi, jos ehdokkaiden sijaan äänestäisimme asiakysymyksistä ja poliittisista linjoista.”

”Pitäisikin olla mahdollista äänestää monipuolisemmin: reaktioista eri käytännön tilanteisiin ja myös politiikan päälinjoista, ei vain ihmisistä, jotka tekevät tuon kaiken puolestamme.”

Monet pitävät suoran osallistumisen lisäämistä hienona tavoitteena, mutta heistä se on epärealistinen. Pystyvätkö kaikki siihen?

”Kysymys on tärkeä, koska erilaisia osallistavia politiikan järjestelmiä kritisoidaan usein sillä, että ihmiset ovat liian tietämättömiä. Ja toki, jos teetät kyselyn ja tenttaat edustajien nimiä tai sitä, välittävätkö he tästä tai tuosta poliittisesta päätöksestä, saat monilta vastaukseksi, että edustajien nimet ja politiikan peli eivät kiinnosta. Haluan vain keskittyä arkisiin asioihin. Ja heillä on täysi oikeus siihen. Mutta se ei tarkoita, etteikö monilla olisi tarvetta

ja halua vaikuttaa useisiin tärkeisiin poliittisiin kysymyksiin. Heillä ei vain ole uskoa vaikutusmahdollisuuksiinsa nykyisissä puitteissa.”

”Suora osallistuminen on mahdollista, mutta käytännössä tarvitaan kokonaan uusi tapa tehdä politiikkaa.”

UUDENLAINEN POLITIIKKA

”Tarvitaan enemmän tilaa keskustelulle ja on lisättävä mahdollisuuksia vaikuttaa suoraan päätöksiin”, Shalom sanoo. Nykyisellään kansanedustaja edustaa tuhansia kansalaisia, ja kunnanvaltuustoissakin yksittäisen edustajan viiteryhmä vaihtelee noin viidestäsadasta tuhansiin. Yhteys kannattajan ja poliitikon välillä on etäinen ja koostuu parhaimmillaan torikahvitteluista tai lyhyestä ajatusvaihdosta sosiaalisessa mediassa. Paljon muuhun ei yksittäisen edustajan aika riitä.

Shalom ideoi uudenlaiseen politiikkaan kasvokkain neuvottelua ja mahdollisuutta yhteisten asioiden pohtimiseen. Ne ovat tärkeitä arvoja itsessään, ja niiden seurauksena syntyisi myös valistuneempia päätöksiä.

Suora demokratia ymmärretään usein niin, että täytyy jatkuvasti ottaa kantaa kaikkiin mahdollisiin asioihin. Monia ei kuitenkaan kiinnosta uhrata tuntikausia politiikkaan.

”Osa aktivisteista ja politiikkaa intohimoisesti seuraavista ihmisistä voisi innostua ajatuksesta, että eri kysymysten äärellä väännettäisiin vuorokauden ympäri. Ehkä he

myös olettaisivat, että muutkin pitävät siitä. Onneksi tälle ei ole tarvetta.”

”Toimivassa päätöksenteossa otetaan huomioon se, että yhteiskunnassa on paljon erilaisia ihmisiä. Toiset ovat kiinnostuneempia tieteellisestä tutkimuksesta, toiset musiikista ja liikunnasta. Kaikki eivät ole yhtä kiinnostuneita päivänpolitiikasta ja päätöksenteosta.”

Sujuvuuden tulisi olla yksi politiikan tärkeimpiä tavoitteita.

”Päätöksenteossa tulisi ylipäättään tavoitella sitä, että se olisi luonnollinen osa elämää – ei jotain, mitä yrität ajatella 12 tunnin työpäivän jälkeen väsyneenä. Edustuksellisen päätöksenteon etuna on, että ihmisiltä ei vaadita jatkuvaa osallistumista. Mutta nykyisen järjestelmän puolestapuhujat usein liioittelevat suoran poliittisen osallistumisen haasteita.”

”Jos nykyään kyllästyy kuollakseen istuntoa seuratesaan, se johtuu varmasti osaksi siitä, että moniin asioihin ei ole sananvaltaa.”

Shalom ei kannata asetelmaa, jossa kaikki yrittävät päättää kaikesta. Ihmisten tulisi sen sijaan päästä ratkaisemaan erityisesti sellaisia asioita, joilla on heihin itseensä merkittävä vaikutus.

”Ensimmäisen peruseriaatteen uudelle politiikalle tulisivikin olla se, että jokainen voisi ensisijaisesti vaikuttaa päätöksiin suhteessa siihen, miten paljon ne vaikuttavat häneen. Mutta tämä lähtökohta ei juuri ole avuksi ilman toimivia käytäntöjä.”

Edustuksellisuutta perustellaan usein sillä, että poliitikot voivat perehtyä asioihin rivikansalaista syvemmin. Kuitenkaan kansanedustajatkaan harvoin ehtivät itse perehtyä uusiin esityksiin, vaan heillä on apunaan puoluekoneisto, henkilökohtaiset avustajat ja lobbaajat valmiine ehdotuksineen.

”Kansalaisten on oltava jo valmisteluvaiheessa tietoisia siitä, mitä tapahtuu. Jos kansalaisen rooli on vain äänestää ’kyllä’ tai ’ei’, käy helposti niin että todelliset päätökset tehdään jo valmisteluvaiheessa, kun muotoillaan kysymyksiä ja hiotaan sanavalintoja.”

Myös suomalaista politiikkaa on kritisoitu virkamiesvetoiseksi, sekä valtakunnallisella tasolla että kunnissa. Ongelmaan ehdotetaan usein ratkaisuksi kansanäänestysten lisäämistä. Shalom on skeptinen.

”Teknisesti tämä olisi mahdollista. Aiemmin lukuisien kansanäänestysten pitäminen oli mahdotonta, mutta nykyään voisi äänestää vaikka päivittäin. Periaatteessa jokainen kansalainen voisi tutkia aihetta netistä niin paljon kuin haluaa ja äänestää selvitystensä perusteella.”

”Vaikka tämä onkin mahdollista, kuka haluaa käyttää kaiken aikansa niiden satojen asioiden selvittelyyn, joita lainsäätäjät vuosittain käsittelevät?”

”Tarvitaan keinoja erottaa tärkeät kansalaista koskevat päätökset hänelle vähemmän merkityksellisistä kysymyksistä. Suora demokratia, jossa kaikki päätökset kierrätetään äänestysten kautta, ei toimi. Ja kun monet päätökset

ovat itselle etäisiä, kasvaa mahdollisuus siihen, että ihmiset äänestävät vain omien vahvojen ennakkokäsitystensä pohjalta. Tämä ei luo hedelmällistä maaperää kansalaiskeskustelulle, jossa kysymyksiä käsitellään tasapainoisesti ja toisten näkökulmat otetaan huomioon. Toisin sanoen, väärin toteutettu suora demokratia voisi hyvinkin ajaa ihmisiä toisiaan vastaan ja lisätä eripuraisuutta.”

Useimmille lienee intuitiivisesti selvää, että tuhansien ihmisten yhteiset kokoukset tai jatkuvat äänestykset joka asiasta eivät olisi kovin osallistavia kokemuksia.

OSALLISTAVA PÄÄTÖKSENTEKO

Shalomin hahmottelema osallistavan päätöksenteon malli ei hylkää kokonaan edustuksellisuutta, vaan on yhdistelmä siitä ja suorasta demokratiasta.

”Hyvässä yhteiskunnassa ihmisillä tulisi olla toimiva yhteys edustajiinsa. Edustajien päätöksiä tulisi voida arvioida kohtalaisen vähällä vaivalla, ja edustajat pitäisi pystyä vaihtamaan tarvittaessa. Yksittäisellä edustajalla pitäisi olla selvä ja riittävän lähellä oleva viiteryhmä, jotta heidän päätöksistään olisi mahdollista seurata ilman kohtuutonta vaivaa. Jos äänestäjien tahto vesittyy siirryttäessä päätöksenteon ylemmille portaille, ollaan jälleen ongelmissa.”

”Osallistava poliittinen päätöksenteko vastaa näihin tavoitteisiin jakamalla päätöksenteon pienempiin ryhmiin. Niistä lähetetään väliaikaisia, vapaaehtoisia edustajia ylemmän tason ryhmiin tekemään laajemmin vaikutta-

via päätöksiä. Jokainen edustaja, joka lähetetään tekemään päätöksiä, on lähtöisin pienestä ryhmästä, jossa asioita on alun perin käsitelty. Näin voidaan säilyttää suorista äänestyksistä puuttuva avoin keskustelu ja kysymysten punnitseminen. Mutta samalla voidaan varmistaa se, että ihmisten tahto toteutuu ja näkyy päätöksenteossa. Yksi keino tähän on siitä huolehtiminen, että tietyllä määrällä allekirjoituksia tai ensimmäisen tason ryhmien ääniä voitaisiin sähköisellä vetoomuksella vaatia minkä tahansa kysymyksen palauttamista ensimmäisen tason ryhmien päätettäväksi.”

”Ehdotuksessani ylemmän tason äänestykset tulisi olla mahdollista riitauttaa ja palauttaa suoriin äänestyksiin, jotta kiistanalaiset kysymykset eivät olisi yksittäisten edustajien mielipiteiden varassa. Jatkuvat suorat äänestykset kaikista kysymyksistä olisivat ajanhukkaa. Mutta kuvailemassani järjestelyssä suorien äänestysten perusteltu tarve olisi mahdollista osoittaa paljon nykyistä selvemmin, ja sen toteuttamiseen olisi olemassa suorat järjestelyt paikallistason demokratiasta alkaen.”

Shalom listaa yleisiä tavoitteita ja ideoita osallistavamman päätöksenteon käytännöistä ja vastaa joihinkin huolenaiheisiin päätöksenteon jumiutumuksesta.

”Ehdotukseni uudenlaiseen päätöksentekoon on suoran demokratian malli, joka perustuu päätöksenteon jakamiseen useiden sisäkkäisten ryhmien välille. Päätöksenteko tapahtuu ryhmissä, jotka ovat kooltaan sellaisia, että ryhmäkeskustelu on mahdollista. Ensimmäisen tason ryhmissä ovat mukana kaikki ihmiset. Jos päätös koskee tämän

ryhmän asioita, esimerkiksi asuinalueen tai työpaikan asioita, päätös tehtäisiin suoraan siinä ryhmässä.”

”Mutta jokaisesta ensimmäisen tason ryhmästä voidaan lähettää myös yksi väliaikainen, vapaaehtoinen edustaja seuraavan tason keskusteluihin, josta valitaan taas yksi väliaikainen edustaja seuraavan tason neuvostoon ja niin edelleen, jos päätökset koskevat isompia ihmisjoukkoja. Jos äänestys on hyvin tasaväkinen, tai jos riittävän moni alemman tason ryhmä niin vaatii, voitaisiin ylä-tason ryhmä purkaa ja suorittaa päätöksenteko suoraan ryhmien äänestyksen mukaisesti.”

Jos ryhmien koko olisi vaikkapa 30 ihmistä, voitaisiin Shalomin mukaan jo neljällä päätöksenteon tasolla tehdä lähes miljoonaa kansalaista koskevia päätöksiä. Viisiportaisella mallilla ja samalla ryhmäkoolla olisi mahdollista tehdä päätöksiä hyvinkin 30 miljoonan ihmisen kesken. Karkeissa laskelmissa on huomioitu, että vain täysi-ikäiset osallistuvat poliittiseen päätöksentekoon. Shalomin esimerkki kattaisi suunnilleen Pohjoismaiden asukasluvun.

”Osallistavassa päätöksenteossa jokaisen edustajan takana olisi siis heidän suoraan tuntemansa joukko ihmisiä. Edustajat myös vaihtuisivat säännöllisesti, ja lisäksi edustajan valinnut ryhmä voisi halutessaan vaihtaa edustajaa käytännössä milloin tahansa. Olen melko varma että valtaosa ihmisistä on vain tyytyväisiä jos kaikkia koskevat pienemmät päätökset, jotka eivät herätä suuria tunteita suuntaan tai toiseen, jäävät edustajien hoidettavaksi. Mutta samalla on tärkeää, että päätöksentekoon puuttuminen ja sen palautta-

minen aina suoriin äänestyksiin saakka on ei vain mahdollista, vaan myös mahdollisimman vaivatonta.”

”Edustajat voisivat saada jatkuvasti palautetta heidät lähettäneestä ryhmästä, sillä yhteydenpito noin 30 ihmisen välillä on vielä kohtalaisen vaivatonta. Ja kun otetaan huomioon, että ryhmä voisi aina vaihtaa edustajansa välittömästi ja edustajat vaihtuisivat joka tapauksessa säännöllisesti, saavutetaan huomattavasti nykyistä parempaa demokratiaa.”

Nykyisin politiikka pyörii paljon poliitikkojen ympärillä, ja painotusta pitäisi siirtää enemmän asioiden suuntaan. Valtavien eturyhmien ja monimutkaisten järjestelmien sijaan asuinalueet ja työpaikat voisivat määrittää politiikan suunnan. Nykyisenlaiset intressiryhmät tai tiettyyn asiaan omistautuneet liikkeet joutuisivat siirtämään fokustaan. Ammattipoliitikkojen puuttuessa lobbauksista pitäisi siirtää paikallisryhmiin, sillä näillä olisi suora yhteys edustajiinsa. Edustajien vakuuttelu heidän edustamiensa ryhmien tahdon vastaisesti olisi paljon nykyistä tehottomampaa, sillä edustajaa olisi helppo vaihtaa lennosta.

Shalom painottaa, että hänen mallinsa on suuntaa antava, ja käytännössä poliittinen järjestelmä on aina tavalla tai toisella osallistujensa näköinen.

”Kaikkea ehdotuksessani voidaan hioa ja muokata sen mukaan, mikä nähdään parhaaksi. Esimerkiksi edustavien ryhmien kokoa voidaan muuttaa äänestysten perusteella sellaiseksi, joka vastaa parhaiten ihmisten tarpeita.

Pääajatuksena on, että poliittisen päätöksenteon tukena on aina riittävän pieni ryhmä ihmisiä, että asiat voidaan vielä ottaa kasvokkain keskusteluun, mutta riittävän suuri, että ryhmissä on edustettuna useita eri näkemyksiä käsiteltäviin kysymyksiin.”

Eduskunta on vanhentunut. Kansalaisaloitteilla ja kansanäänestyksillä yritetään elvyttää järjestelmää, joka ei pysty vastaamaan modernin yhteiskunnan tarpeisiin. Poliitikkojen ja virkamiesten valtaa tulisi siirtää kansalaisille. Edustuksellisuudesta ei tarvitse luopua, mutta siitä tarvitaan edistyneempi versio. Nykypolitiikka antaa demokratialle huonon maineen. Shalomin ideat osallistavasta demokratiasta tarjoavat suunnan kokonaisvaltaiseen uudistustyöhön.